EN EL CENTENARI DE
JOAN MARAGALL

MARAGALL I EL PRIMER DE MAIG

Per PERE MAS I PERERA

I

L'ANY 1890 es celebrà, per primera vegada, a tot el món, la festa obrera del primer de maig. Hom volia commemorar la lluita empresa el primer de maig del 1886, per les organitzacions proletàries nordamericanes, a fi d'imposar la jornada de les vuit hores. Esclataren diverses vagues i, a Chicago, 40.000 obrers abandonaren llur treball. El dia 4, la policia, en intentar dissoldre per la violència una manifestació, matà i ferí nombroses manifestants.

En advenir al tron d'Alemanya l'emperador Guillem II (1888), tot i que no era amic del moviment obrer, es vanava d'ésser protector del proletariat. En ocasió de rebre una comissió de vaguistes del Rin i de Westfàlia, els prometé d'ajudar-los a conquistar llurs drets. Entenia que, per tal d'afellir el socialisme, el poder públic havia d'anticipar-se, en tant que fos possible, a les reclamacions dels treballadors. Segons afirma Maragall en el seu article *El 1º de Mayo*, del 1r. de maig del 1906, Guillem II d'Alemanya «havia somniat el seu primer somni imperial, i el seu primer somni imperial fou d'ésser emperador dels obrers», «somnià amb ésser el Constantí d'aquest nou cristianisme... sense Crist». «Sota el patrocini imperial, hom celebrà, a Berlín — afegeix —, un gran Congrés socialista obrer, i en aquest Congrés nasqué la festa del 1r. de maig».

L'any 1889, arran de l'Exposició Internacional de París, es reuniren, en aquella capital, dos congressos internacionals obrers — que tingueren molta importància —. De llur entesa, sorgí la Segona Internacional, anomenada, també, Internacional Socialista.

Una de les seves primeres resolucions fou de declarar el dia primer de maig diada internacional de la classe obrera.

Fou celebrada arreu i, a Barcelona, entre altres ciutats. En les seves cartes a Antoni Roura, Joan Maragall sol expansionar-se d'una manera que no gosava de fer en els seus articles, de tal manera que Carles Soldevila assenyala «una subtil sensació de desharmonia o de rompiment» per a aquell que «confronta la figura que podríem dir tòpica o llegendària de Joan Maragall amb la que perfilen aquestes cartes».

Maragall fa una al·lusió molt interessant a aquesta festa del proletariat. Les seves paraules revelen un temperament conservador, eminentment burgès.

El mateix dia 1r. de maig del 1890, escriu al seu amic Roura aquests mots: «Avui és festa, però festa completa; tots els establiments són tancats, no corre ni un carruatge, ni un carro, ni un tramvia: és la festa dels obrers que ha imposat la Internacional. Avui, pels carrers, no es veuen més que treballadors, molts treballadors en vaga, i, al matí, n'han anat uns quants milers, en manifestació, al govern civil».

El dia 2, li explica l'origen de la festa, la culpa de la creació de la qual atribueix a «l'Emperaire d'Alemanya».

L'objecte era, «tal com es va comunicar, només fer present aquesta pretensió, i tornar l'endemà al treball; però, un cop la gent al carrer, s'han encarinyat amb això de passejar-se pertot fent el "papu"; els anarquistes s'hi han barrejat, i ara molts oficis ja volen les vuit hores des d'ara mateix, i aquests oficis no volen deixar els altres, i els anarquistes criden «morin els burgesos» i, quan un oficial de la guàrdia civil crida *¡preparen!*, apreten a córrer

fins a perdre's de vista. I els obrers es passegen, fumuts de fàstic, no saben què fer, com nosaltres quam fèiem campana. Però, allò que és més bonic és l'alarma dels burgesos. Durant els últims dies d'abril, es va estendre un pànic tan horrorós que semblava que vingués la fi del món; els uns compraven vint o trenta pans, diverses arroves de patates, bacallà i altres porqueries; els altres feien forrar les portes i compraven armes, i altres fugien sense saber on; altres, per animar-se, se n'anaven a veure arribar tropa, i, quan comptaven força soldats, força cavalls i, sobretot, força canons, ah! allò els posava bé de ventre, i ja temien menys al "treballador", al barbre de la nostra època, al que vol capgirar l'ordre social, al que posa petards i renega, mira de reüll el "senyor", al que vol disfrutar d'allò que nosaltres disfrutem... Que l'afusellin, que el trinxin, que el fotin!»

«Però, l'obrer català és sensat — diem, després, els burgesos per a tranquilitzarnos — i està molt més ben tractat que en altres nacions: no faran res, només uns quants caps calents, estrangerats, que ho vénen a enredar tot, que els entabanen... Noi, me'n vaig a veure què passa, em sembla que avui ens posaran en estat de siti; a casa, em posen obstacles a sortir al carrer, jo ho tiro pel ridícul i, llavors, diuen: "Vés, però no passis per la Rambla!" No passar per la Rambla! No veure el pla de la Boqueria! No jugar als escacs a l'Ateneu! No pot ésser.»

«Altrament, a mi els treballadors no em fan por, són sensats, estan bastant alegres i tranquils, no s'exalten, són honrats, i no em fan por, sobretot perquè la "tropa" els farà por a ells. Tots som fenicis».

El dia 3, conta a Roura els incidents d'aquell dia. Els presencià del balcó de l'Ateneu estant. A les vuit del vespre, «comparegué un esquadró de cavalleria passant pel mig de la Rambla i agafant-la de banda a banda. Al davant, hi anava un coronel i sis batidors, els quals, així que entraren a l'entarugat humit pels continus ruixats i boires, anaren tots catorze de morros per terra (hi compto cavalls i tot). Noi, quina bromassa! S'alçaren com pogueren i el coronel, enfutismat, cec de ràbia, divideix l'esquadró per les dues vores i arrenquen a córrer amb un terratrèmol de potes i un dringar d'armes que semblaven dimonis. Allò era bonic, la Rambla quedà molt aclarida de gent».

Segueix la relació dels fets d'aquell dia i comenta: «I jo disfruto, perquè m'emprenya la insistència de la plebs, que destorba, desentona, preocupa, priva de pensar i, t'ho confesso, estic pel despotisme il·lustrat». A la tarda, després d'haver escrit la lletra anterior — explica en la seva carta del dia 4 — «me'n vaig anar a l'Ateneu: vaig trobar la plaça de Catalunya neta i rasa i voltada de tropa (llancers), però grups a les vores insultant els soldats, i burgesos curiosos de tan aterroritzats en les voreres i als balcons mirant fins amb "gemelos" i fent comentaris de baix en baix». «A les vuit, càrregues de cavalleria i trets a la Rambla de Catalunya. A les nou, vaig anar a la plaça d'Urquinaona a comprar tabac, i tot semblava tranquil».

Vet ací, a través d'aquestes breus informacions sobre el primer de maig del 1890, a Barcelona, un Maragall conservador, a qui la pertorbació obrera preocupava i trasbalsava, perquè no podia passar per la Rambla, ni veure el pla de la Boqueria, ni jugar als escacs, a l'Ateneu.

II

L'any 1906, Joan Maragall publicà dos articles sobre la festa obrera del primer de maig: l'un — *El primero de mayo* —, el dia 1r. de maig, ja esmentat, i l'altre — *La Marsellesa* —, el dia 7. Aquests dos articles palesen la gran comprensió del nostre poeta envers aquella commemoració. L'esverament de l'any 1890 s'ha esvaït? No pas del tot: s'ha temperat només. Maragall tracta de tranquil·litzar els seus lectors — gent conservadora i esporuguida —. Per tal de poder fer-ho bé, anà al Tibidabo, a veure com els obrers festejaven aquella diada. Entre aquesta anada del 1906 al Tibidabo i la del 1890 a la plaça de Catalunya, hi ha un paral·lelisme evident; Maragall tracta de cerciorar-se per ell mateix d'allò que realment és el primer de maig i de com ha anat evolucionant, per tal de formar cri-

teri, de saber a què atenir-se i, després, forjar, entre els lectors del diari a què col·labora, una opinió exacta i minvar, així, la tensió social existent.

Quan, pel juliol del 1889 — centenari de la presa de la Bastilla —, fou instituïda, a París, la data del primer de maig com a Diada del Treball, en recordança dels obrers morts a Chicago, hom volgué afirmar, ensems, l'ideari de llibertat, d'igualtat i de fraternitat que proclamà la Revolució francesa. Hom venia a eixamplar la base social del moviment demo-liberal amb la integració de les masses proletàries, en reclamar millors condicions de vida i de treball per als obrers de tot el món. S'estava propiciant la gestació de l'emancipació de la classe obrera.

Perquè el lector copsi la posició maragalliana ben bé, vull transcriure, a continuació, els paràgrafs més importants d'aquells dos escrits del nostre poeta.

Abans, però, vull posar de relleu que, cap a finals del segle dinovè, la creixença de Barcelona com a ciutat, portava aparellat el seu incessant increment com a nucli econòmic. La concentració de la riquesa prengué sentit social. D'ací que les reivindicacions proletàries hi originessin lluites molt actives. Els obrers aprofitaven cada primer de maig per organitzar manifestacions que, de vegades, envaïen el Passeig de Gràcia i les Rambles i formaven talment onades tumultuoses, en les quals s'aplegaven homes i dones treballadors.

Com degué sofrir don Joan Maragall! Tal com ve a dir, en el seu *Elogi del poble*, ell «sempre temé el poble més que l'estimà». Aquella «massa llunyana, turbulenta i menaçadora, de la qual tan sols es conten violències i es temen estralls», aquell «apinyament de cares sense fesomia pròpia», aquell «clamor de veus sense to personal», aquell «agitar-se de milers de braços sobre una massa d'humanitat informe que oscil·la tota en pes, sense intenció pròpia i a mercè d'un vent de passió, terriblement obscura com un núvol de tempesta, i repugnant i terrible fins en les seves alegries i en els seus entusiasmes pel baf de bestialitat que la cerneix i per la ceguera de la seva força enorme», l'espantava. Per aquesta raó, Maragall «s'habituà a témer i a menysprear el poble, per allò que d'ell en contaven o en deien». El tenia per «la vegetació més baixa» de la societat humana.

«Poble, per a mi — confessa —, vol dir el sòl social, la crosta espiritual humana en la qual tots tenim les arrels i de la qual cadascú s'aixeca més o menys, en una o altra formació i amb aquelles virtuts o vicis que l'atzar de la germinació ha infós en la seva naturalesa». «En aquesta crosta, hi ha tot el passat i tot l'esdevenidor de la humanitat: tot surt d'aquest sòl i tot hi torna per transformar-se, per refer-se en la seva força de vida, en la seva virtut germinadora.»

«Res no indica millor — diu — la força d'un sentiment que el fet que aquest pugui crear una festa, i si aquesta festa arriba a ésser universal ja la primera vegada que hom la celebra, realment sembla anunciar l'adveniment d'una nova era. Així, el primer de maig del 1890, sembla venir al món una classe obrera universal, fins aleshores desconeguda. Els obrers conegueren l'immens poder que els donava una organització internacional de les seves diverses agrupacions; els antics poders públics es trobaren front a front d'una monstruosa força social nova, amb la qual instintivament pactaren de seguida, no ja de potència a potència, sinó amb la humilitat i l'afalac d'aquell que es sent inferior, i les altres classes socials, tingudes per poderoses, observaren en silenci i amb estupor aquell canvi de centre de l'equilibri social imposat pel pes enorme de la nova cohesió acomplerta.»

Ningú no es preguntà mai què duia de bo al món la festa del primer de maig. «Hom investigà tan sols — explica Maragall — la direcció d'aquella energia amb relació al dany o al benefici que podía reportar a cadascú. El poder públic vegé un afer d'ordre públic de grans proporcions.» «Les classes poderoses — afegeix — sols veieren el perill de llurs interessos i invocaren l'ajut de la força pública, per a defensar-los de totes passades o bé, per por i de mala gana, deixaren arrancar-se concessions, de moment, inevitables, amb ànim de retirar-les a la primera avinentesa que s'oferís per

a fer-ho sense perill. I els mateixos obrers, en llur generalitat, no obeïren més que l'afalac de sentir-se forts per a imposar una millora de llur condició material: treballar el menys possible i guanyar el més possible.»

«Ningú no prengué gaire cura de l'ànima d'aquella festa. L'ànima de la festa era la dignificació del proletariat; la seva entrada a alternar en les esferes superiors de la vida, a equilibrar les seves potències, espirituals i corporals, a un major conreu de la seva intel·ligència, a una millor educació del seu sentiment, a una deguda consideració social, a un pujar de nivell tot el seu esperit d'homes. I aquesta — remarca — fou la cosa "menys reconeguda pels altres i fins i tot per ells mateixos".» D'ací que la conceptuï avortada, des del primer moment, «en tant que festa». «Perquè arribi a ésser-ho — aclareix — cal que algun gran apòstol obrer li cerqui l'ànima i, tot fent-se verb, la mostri a la multitud palpitant», perquè «la festa de l'enaltiment i de la redempció moral de tota una classe, només la instituïrà aquell que sàpiga tocar l'ànima de la seva multitud: el cos no basta.»

«La festa del primer de maig — conclou — podria ésser una festa molt formosa si nosaltres fèiem parençosa la nostra ànima amb una fe infrangible en ella.»

Aquell primer de maig, Maragall anà el Tibidabo a veure com els obrers celebraven llur festa. I exclama: «He vist ja la festa que ha d'ésser. És meravellosa la intuïció del poble — deixeu-me dir del nostre poble — per fer harmonia amb cada cosa. El poble ha endevinat el sentit de la festa del primer de maig abans que ningú li expliqués degudament, i ha començat a celebrar-la tal com ha d'ésser: com una festa veritable, però diferent en alguna cosa d'aquelles que la religió i la tradició li han donat.»

I, entusiasmat, descriu l'espectacle que han contemplat els seus ulls. «Hauríeu vist — diu — pels camins i per les veredes i pels cimals i per les fondalades del Tibidabo grups d'obrers amb vestits, no dels diumenges i altres dies de festa, sinó amb vestits dels dies de feina en què no es treballa.» «Els homes — afegeix — amb vares tallades del bosc, encara enramades, les dones amb flors al pit i al cap. A més a més, moltes comitives duien música, cosa de festa; però aquestes músiques tocaven la *Marsellesa*, cosa de primer de maig.» «Per l'aire lliure i pur de les muntanyes — anota —, sonava idíl·licament. Jo no he sentit mai una altra cosa com aquella.» «Fou — confessa — una sensació que prengué en mi tot seguit tons profètics.» I el poeta s'esplaia a gust.

«Nosaltres — reconeix —, amb mil alambins i disquisicions, cercàvem l'ànima del primer de maig, per tal d'explicar-la pedantment al poble; i el poble la troba sense cercar-la, perquè és la seva ànima mateixa, i és ell qui ens l'explica a nosaltres.»

«Festa? — s'ha dit el poble —, doncs llibertat i alegria: doncs cap a córrer pel camp, i a cercar la germandat dels arbres i de les flors, i a riure i a cantar. Però, quin cant? No es detura pas a triar-lo: espontani, s'alçà del seu pit el cant que li han ensenyat com de la seva redempció social. Però, com que era cantat, amb alegria, en la llibertat de les muntanyes i dels boscos, en llurs aires s'esvaní l'antiga fúria; i com que, en aquell moment, aquells que l'entonaven sentien, en llur esperit, la pau dels pastors sempre cara a cara amb l'eterna pau de la immensitat, el cant era, també, pastorívol. I, en aquell moment, vaig sentir la qüestió social resolta molt senzillament pel poble en la pau dels camps, en lloc d'entonar-a en la tribulació de les ciutats.»

Contrastava aquell ambient amb el de París on, aquell mateix dia, «les turbes — deia el propi Maragall — es batien, pels carrers, amb la força pública». «I pensava — remarca — tot allò que tots hem d'aprendre de l'instint popular per dur Catalunya al seu més alt esdevenidor.»

Satisfet de la desviació pacífica que prenia el primer de maig a Barcelona, Maragall evocava com penetrà «el cant de la *Marsellesa* en el nostre poble», gràcies als cors de Josep Ansel Clavé, agermanat amb el de les *Flors de Maig*. «I en aquesta formosa confessió — deia —, en aquesta germandat inefable està tot el secret de l'esdevenidor més bell.» Creia que la perpetuació d'aquests cants aniria «modelant i adaptant el geni català, i l'íntima elevació d'aquest

nen a escriure des de la magnífica postulació pel Temple de la Sagrada Família a una pila de poemes sobre la Puríssima, el Nadal, el Corpus i altres festivitats litúrgiques.

*

Josep Pla, en un volum de la seves obres completes en curs de publicació a la Biblioteca Selecta, es refereix a una conversa recent sostinguida amb Joan Pijoan, també vellet i malalt com Pujols, sobre el mateix tema. Pijoan viu a Suïssa.

Aquest altre deixeble predilecte del gran poeta declara que Maragall tenia idees molt poc ortodoxes.

En les lletres del poeta-filòsof a Carles Rahola, publicades en un volum de les Obres Completes, Maragall arriba a donar una singular i curiosa versió del seu concepte del cel, l'infern i el purgatori, que la Inquisició no li hauria pas perdonat.

Si Catalunya algun dia hagués pogut, o arribés a poder, expresar-se lliurement, segur que les polèmiques entorn de Verdaguer i de Maragall s'acabarien perquè tot resultaria diàfan.

Malauradament, el nostre esperit dissortat només pot manifestar-se d'una manera irregular, deformada per les censures i temences que l'aparell impietós de l'Església o l'Estat se li tiri damunt.

Hi han tres qüestions prèvies, tres condicions indispensables, a dilucidar i a reconèixer, perquè la investigació, la verificació i la sinceració es puguin produir honradament, naturalment. Això no fóra possible sense el reconeixement d'aquelles qüestions.

La primera és la de voler acceptar que, fins i tot admetent que l'Església Catòlica, Apostòlica i Romana sigui la infal·lible i única veritable, els seus dogmes, dictàmens i doctrines han variat molt de segle en segle i poden continuar fent-ho.

La segona qüestió és que és evidentment antisocial (i segurament anti-evangèlic i anti-cristià, ja que demostra una manca de caritat, d'amor al proisme, d'afecte i d'interès pel qui no s'ajup incondicionalment al nostre punt de mira o millor sistema i organització d'atac i defensa) no fer un esforç per a compendre una sugerència, opinió o disquisició diferent a les que ens són usuals, rutinàries.

La tercera és que a Catalunya, des de tostemps (vegi's Llull, Anselm Turmeda i el mateix rei Jaume), la religiositat i l'acció de l'aparell jeràrquic de l'Església o sigui la majoria de clergues i bisbes no ha marxat mai d'acord, millor dit, quasi mai.

Aleshores, els esperits més sensibles, més oberts, per tant més captadors de l'atmosfera ambiental, del sentiment col·lectiu, en expressar-se es troben automàticament en flagrant conflicte amb tots els corifeus d'una organització eclesial tothora recelosa, temerosa, disposada a mobilitzar-se pel contraatac a la primera veu del sentinella o el rondí de torn prematurament alarmat.

Els capellans joves i aquests dos canonges de *Criterion* — que mereixen tot el nostre respecte i una sincera atenció — faran bé de persistir en els seus més genuïns portantveus — en aquest cas Verdaguer i Maragall — si de debò aspiren, com aspirem tots, a sortir de la permanent i tràgica basculació entre la guerra civil i la persecució, a càrrec dels que, en nom del Crist, menyspreen tots els qui no els besen el peu (ni que visquin ells particularment amb el fang fins al coll, la qual cosa nosaltres sabem comprendre i dissimular perquè sabem que la naturalesa humana és feble fins enfundada en uns hàbits) o dels qui, cansats de tant sofrir vexacions, acaben per a donarne la culpa de tot als capellans.

Tant gratuït i erroni és demanar que un poeta, ni que sigui capellà, escrigui d'acord amb els text de seminaris i universitats pontifícies, com creure que una expressió sublim d'exaltació lírica respon a una profunda i reflexiva disquisició filosòfico-doctrinària.

El que poden demanar als grans poetes és que siguin els portantveus del seu poble en el seu temps, que és realment la missió i vocació dels poetes.

D'això, n'estem segurs que Verdaguer i Maragall ho foren.

Aleshores, teòlegs i filòsofs, assagistes, investigadors (sobretot, si són clergues o homes d'acció catòlica) en les expressions i actituds dels poetes faran millor de cercar-hi les actituds i els conceptes generals de la

gent del carrer, dels cenacles i els corrents ideològics generals inspiradores de llurs cants.

Cal que sigui així, quan, realment, foren eminentment religiosos aquests grans esperits poètics que constitueixen les dues antenes més altes del moviment català que l'any 1936 rebia el bateig del foc i de la metralla, del moviment que agonitzà sota un terror emparat en la Creu, del moviment que reneix de les cendres com un Fènix.

Altrament, és pueril i idiòtic voler exemplar, en tot i en tot moment, un home.

Maragall és un esperit tothora fàcil a l'exaltació i a l'enlluernament (qui diu enlluernament diu ofuscació, ja que ambdós termes són ambivalents), un esperit mediterrani, obert, inquiet, atent a les veus del carrer i a les més allunyades, no sempre tan serè ni tan plàcid ni acollidor com es vol.

Joaquim Montaner (qui ajudà Unamuno a traduir *Nausica*) ens contava que un dia presentà Josep M. López-Picó al poeta i aquest, després que aquell li havia llegit els seus primers poemes, els hi prengué i, després d'esquinçar-los, va tirar-los a la paperera.

Per cert que, en sortir, Montaner estava amoïnat i López-Picó va aconsolar-lo: «No t'amoïnis, que en tinc prou còpia a casa.»

Joan Maragall també tenia dret a tenir un dia de malhumor, naturalment . . . ni que això fos els mateixos dies en què li feia il·lusió una caputxa de franciscà.